

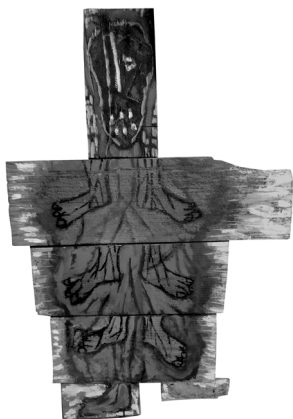
HORVÁTH RICHÁRD

A „SORSFORDÍTÓ” MÁTYÁS KOR

Hunyadi Mátyás megítélése és az újabb magyar középkorkutatás

„Kutya nehéz úgy hazudni, ha az ember nem ösmeri az igazságot.”¹

ESTERHÁZY PÉTER

A legfőbb változás ugyanakkor az volt, hogy jelentősen leszűkült az a kör, akik részesedtek a legfontosabb politikai döntéshozatalból. A szakirodalom korábbi vonulata ezt nevezte az „autoriter” Mátyás korszakának.

Talán nem tapintatlanság a fenti mondat parafrázálása, miszerint kutya nehéz az igazságról szólni úgy is, ha az ember ismeri vagy legalább ismerni véli az igazságot. Már csak amiatt is, mert sokszor nem arat elismerést. Valahogy ez az érzés kerítheti hatalmába a kutatót, ha Hunyadi Mátyás (1458–1490) koráról, személyéről, uralkodásáról kérnek tőle összefoglaló írást. Amikor Magyarországon publicista vagy történész kíván új, a másfél százada megszokottól eltérő kijelentéseket tenni Hunyadi Mátyással kapcsolatban, indokolt az óvatosság, könnyen szembe találhatja magát ugyanis a széles közvélemény neheztelésével, a honlapok vágy-, indulat- és politika vezérelt kommentszekcióiról már nem is beszélve. Közismert ugyanis, hogy a magyar történelmi szereplők képzeletbeli és olykor valóságosan is mért népszerűségi listáján 15. századi királyunk előkelő helyen, sőt legtöbbször az élen szokott végezni.² Mátyás esetében nem túlzás azt állítani, voltaképpen egy „sztárról” (a celeb kifejezést még nem merem leírni) van szó, az ezzel együtt járó érzelmi töltettel. Remekül illusztrálja ezt a helyzetet épp Mátyás és az őt követő Jagellók (II. Ulászló 1490–1516 és II. Lajos 1516–1526) megítélése. Utóbbiakról a köztudatban csak negatívumok a meghatározók, így – forrásokkal igazolható – történelmi szerepükről könnyebb nyilatkoznia a szakembernek, lévén a társadalmi „felháborodás” aligha számottevő oly esetben, ha valakinek a korábbi rossz meg-

ítélésén javítunk. Nem így Mátyás esetében. Ezért az általános Mátyás-kép árnyalása érdekében alább – dióhéjban – kísérletet teszek néhány, a király életében fontos és az utókor számára talán érdekes esemény köré szervezni írásomat. Természetesen olyan témák köré, amelyekről a magyar középkorkutatásnak az utóbbi egy-két évtizedben friss kutatások alapján van mondanivalója, s amelyek talán nem mindegyike kapott szűk szakmai berkeken kívül figyelmet.³

Az előhang zárásaképpen arról is szólni kell, hogy jelen folyóiratszám a magyar történelem sorsfordító korszakait veszi számba. Afelől kétségünk sem lehet, Hunyadi Mátyás uralkodásának harmad évszázada a magyar történelem sorsfordító szakasza. Ahogyan az azt megelőző Zsigmond és Hunyadi kor és az őt követő Jagellók uralkodásának két és fél évtizede is, különös tekintettel a mohácsi csatára. A kutatónak az az illetlen érzése támadhat, hogy a 15. század számos tekintetben a sorsfordító időszakok sorozata volt a magyarság történetében. Mitől tekinthető sorsfordítónak Mátyás uralkodása? Lássuk: rendet teremtett több évtizedes zavaros időszak, mondhatjuk, egy polgárháború végén, és konszolidálta a királyi hatalmat, amihez visszaszerezte a Szent Koronát is. Stabilizálta a török frontot, gazdaságilag rendezte a királyság helyzetét, egyenrangú félként lépett fel az európai hatalmak között. A cseh és az osztrák háborúkban is számottevő sikereket ért el, sőt 1485-re Bécszet is elfoglalta. S ami a legfontosabb: egy emberöltőn át, a folyamatos török fenyegetés árnyékában működtetett egy középkori országot, amire ebben a korban csak rátermett személyek voltak képesek. Ám azt is látnunk kell, mint minden jelentős politikai-katonai erősödésnek, ennek ára volt, mind a király személyiségét, mind uralkodása hatásait illetően. Ezekről az eredményekről és az „árról” kívánnak szólni az alábbi sorok.⁴

Származás, család, személyiség

■ A mindenkori magyar nyilvánosságot Mátyás származásának kérdése régtől fogva érdekelte és érdeklí ma is. A tisztánlátást nehezíti, hogy a Hunyadi család levéltára korai oklevelekben szegény, így forrásokkal nem állunk jól. A levéltár első számú oklevele 1409-ből származik, így ennél korábbi írott forrással nem rendelkezünk róluk.⁵ Ezzel szemben a 15. századi, részben Mátyás által megbízott történetírók viszont ontották az eredetelméleteket, amire az uralkodói felmenők nélkül trónra került királynak szüksége is volt. Felmerült az ókori római (Corvinus) eredet és persze leginkább Hunyadinak Luxemburgi Zsigmond császártól (1387–1437) való származása terjedt el, s lássuk be, ennek volt a legnagyobb „hírértéke” saját korábban éppen úgy, mint a későbbi századokban. Ez utóbbi még ma is sokszor visszaköszön az irodalomban és a sajtóban. Ezzel szemben ma már a kutatás bizonyította: Mátyás apai ágon havasalföldi, míg édesanyja, Szilágyi Erzsébet részéről magyarországi felmenőkkel rendelkezett. Ám, ami ennél fontosabb: a 15. század közepi Magyarországon mindez nem számított, az újkori értelemben vett nemzetiségi kérdés a 15. században még messze nem mai formájában létezett. Súlyosabban estek latba a társadalomban a gazdasági vagy épp jogi (nemes – nem nemes; polgár – nemes) különbözőségek.⁶

Mátyás neveltetése az általános vélekedés és a korábbi irodalom szerint „korszerű” volt. Közhelyszerű és széles körben elterjedt a megállapítás, hogy Mátyás korszerű humanista képzést kapott, csak hogy erről épp a források alapján alig tudunk valamit. Zrednai (korábban: Vitéz) János és a lengyel humanista, Szánoki Gergely neve kerül ilyenkor rendre elő, de minderről csak Bonfininek a Mátyás

kor végén írott munkájából és Szánoki közelkorú életrajzából értesülünk.⁷ Minderre megy tehát vissza, amit a király tanulmányairól tudunk, s ez igencsak vékony jég. Mindössze egyetlen megfontolást érdemes még ideiktatni: Mátyás testvére, László fiatalokora idején apjuk nem több mint a királyság egyik fontos katonai parancsnoka, Zsigmond, majd I. Ulászló királyok híve, szörényi bán. Mátyás viszont alig volt háromesztendő, amikor apja már Magyarország kormányzója, a király utáni, azt ideiglenesen pótolni hivatott, legmagasabb méltóság viselője. Érthető, hogy egészen más lehetőségek, politikai-hatalmi szempontok érvényesültek az ifjak nevelésekor, hisz kormányzóként, a királyi jövedelmek kezelőjeként bizonyosan mások voltak Hunyadi lehetőségei mint korábban. S persze más járhatott fejében fiai jövőjét illetően 1440-ben, mint évtizeddel később. Ez tehát minden a korai esztendőkről. Későbbi elbeszélő forrásokból (Bonfini, Galeotto) persze ismerjük Mátyás műveltség iránti elkötelezettségét. Tudható, hogy könnyen tanulta a nyelveket is, ám makacs is volt, ellentmondást nehezen tűrt. Már az első, 1459. évi, ellene szerveződött felkelés idején a velencei követ feljegyezte róla, hogy „csak a saját feje után megy”, aminek nyomait uralkodása folyamán rendre felfedezhetjük, majd ebbéli hajlandósága az 1480-as években különösen is megmutatkozott.

Mátyás uralkodásának korszakai

■ A korábbi történeti irodalom azon az állásponton volt, hogy uralkodását erős központosítás, a köznemességgel való szilárd szövetség jellemezte a „közismeretlen megbízhatatlan” arisztokratákkal szemben.⁸ E kijelentések cáfolatát, árnyalását évtizedek óta végzi a kutatás sok új tudományos részeredménnyel, ámde a történeti köztudatban mégoly kevés sikerrel. Csupán ízelítőképpen: uralkodása első hat esztendejében nélkülözni volt kénytelen a Szent Koronát, aminek hiányában legitimitása gyenge lábakon állt.⁹ Gondoljunk bele, épp ekkor, 1459 februárjában robban ki az első személye elleni lázadás, amivel a lázadók „meghívására” ugyan, de Habsburg III. Frigyes (1452–1493) császár a magyar trón közelébe juthatott. Nem hiába rendelt ezután mindent alá Mátyás a korona visszaszerzésének, hisz maga is tisztában volt a legitimációs hiánnyal. Kész volt belemenni az 1463-as bécsújhelyi békében, hogy fiú utód nélküli halála esetén a Habsburgok kerülhessenek a magyar trónra. Súlyos ár volt, de a pillanatnyi szükség: a korona visszaszerzésének szükségessége miatt megérte, s ne feledjük, húszévesen, fiatal feleséggel (Podjebrád Kunigunda, aki Magyarországon a Katalin nevet viselte) az oldalán aligha gondolhatta, hogy törvényes utód nélkül marad. A döntés hosszú távú hatását persze nem láthatta előre, mivel az ifjú királyné 1464 elején váratlanul elhunyt, a király pedig élete végéig törvényes örökös nélkül maradt.¹⁰

1464-es koronázása után Mátyás uralma látványosan stabilizálódott. Bátran és határozottan vethette bele magát az uralkodás sűrűjébe, immáron saját elképzelései szerint. Ráadásul a nemzetközi helyzet alakulását illetően is szerencséje volt: III. Frigyesel frissen kötött megállapodást, a török fronton pedig 1464 elejére vette vissza az ellenségtől Bosznia központját, Jajca stratégiai fekvésű várát. Ami ennél is fontosabb, hogy Hódító Mehmed (1451–1481) szultán ezekben az esztendőkből elsősorban nem Magyarországra figyelt. Birodalma erejét jobban lekötötte az albán és görög, a keleti területek, később Itália megtámadása. Ezért tehetta meg Mátyás, hogy uralkodása végéig mindösszesen kétszer kellett na-

gyobb sereggel megjelenie a déli fronton: 1476-ban Szabács ostromakor és 1480-ban a rövid boszniai hadjárat idején, mindkétszer két korábbi török támadás (1474: Várad kifosztása, 1479: Kenyérmező) megtorlásaképp.¹¹

Am ez csupán a török front. Koronázása után merészebben fordulhatott a nyugati szomszédok felé is, megkezdte előbb a cseh-, majd az osztrák háborúkat. Mai meglátásunk szerint előbbi határozottan nemzetközi megfontolások miatt (szentszéki kapcsolatok erősítése a huszita Podjebrád György elleni fellépéssel, osztrák ellenfelek gyengítése, gazdag morva és cseh területek bekebelezése) indította. Az osztrák háborúk első szakasza mögött is hasonló dinasztikus megfontolások álltak, jó okkal avatkozott be az osztrák belügyekbe III. Frigyes ellenfeleinek oldalán, míg az 1480-as évek hadjáratainak, különösen Bécs (1485), majd Bécsújhely (1487) bevételének részben már más indoka volt. Ekkorra már biztossá vált ugyanis, hogy az 1476 végén feleségül vett Aragóniai Beatrixtól (1457–1508) nem születhet utóda, így megpróbálta törvénytelen gyermeke, Corvin János (1473–1504) trónra kerülését előkészíteni. Ezen túl kísérletet tett arra is, hogy a bécsújhelyi béke öröklési pontját III. Frigyessel visszavonassa, akár háború árán is. Utóbbi döntése nem csupán a nemzetközi szinten, hanem Magyarországon is számos konfliktust idézett elő, s szerzett ezáltal magának számos ellenséget.¹²

A katonai vonatkozásoknál talán még látványosabbak voltak a változások 1464-et követően a bel- és külpolitikában. Az uralkodónak megoldást kellett találnia több jelenségre, méghozzá egy időben. 1. Jó érzékkel ismerte fel a cseh királynak a római egyháztól való eltávolodását, huszita mivoltát, s az ebben rejlő politikai, stratégiai lehetőséget. 2. Meg kellett kezdenie a kincstári bevételek átalakítását, mert e nélkül a már folyó és ezt követően indított háborúk finanszírozása lehetetlen lett volna. 3. A török, a cseh, majd kevéssel később az osztrák fronton való hadakozás magyarázatát „el kellett adnia” a nemzetközi diplomáciában és saját országában is, annak politikai közvéleménye előtt. Nos, ezt jól láthatóan el is határozta, s minden ellenkezés dacára végre is kívánta hajtani.

Mindez persze nem ment ellenállás nélkül. Mátyás ellenében az utókor által ismert források alapján legkevesebb négy komolyabb zendülés, felkelés szerveződött. 1459-ben Németújvárott a vele elégedetlen bárók kötöttek szövetséget, s hívták meg III. Frigyest a magyar trónra, ám a szervezkedés – nem függetlenül a fiatal uralkodó ügyes propagandájától és gyors reakciójától – hamar hamvába holt.¹³ 1467-ben az erdélyi lázadást kiváltó okok közt már adózási megfontolások éppen úgy álltak, mint korábbi, fontos támogatóinak megingása. Utóbbi esetben legyen itt elég a mindenüket Mátyástól jutalmul nyerő, s a kismemesi sorból Hunyadi János szolgálatába kerülő, majd az országos elitbe emelt Szapolyaiaknak a zendülésben játszott szerepére utalni.¹⁴ Az új uralkodói hozzáállást jelzi, hogy, bár a legnevesebb érintetteket nem büntette meg, de a megtorlás hazai viszonyok közt kegyetlen volt: több nemesi család sarja is fejét vesztette.¹⁵ Alig négy esztendővel később, 1471-ben zajlott uralkodásának legnagyobb válsága, amikor trónjának, s talán életének elvesztéséhez is a legközelebb került. A mozgalom két vezetője Zrednai János esztergomi érsek és Janus Pannónius pécsi püspök volt. Az okok részben máig ismeretlenek, a kutatás a cseh háborúk elhúzódását és a török front elhanyagolását, s a magas költségeket szokta a király szemére vetni. Akármilyen állt is a háttérben, a felháborodás országos méretűvé vált, s Mátyásnak csak nagy erőfeszítéssel, s némi szerencsével sikerült úrrá lennie az eseményeken, például azáltal, hogy régi híve Gúti Ország Mihály

nádor nem ingott meg.¹⁶ Három esztendővel később, amikor a király épp Boroszlóban állta a cseh és lengyel királyi hadak együttes támadását, ismét felütötte a fejét az elégedetlenkedés, ám a helyzetet távollétében Szapolyai Imre és Batori István meglehetősen jól „kezelték”.¹⁷

Ma már azt is világosan látjuk, hogy Mátyás uralkodói habitusa az 1470-es évek közepére, második felére megváltozott. A mindennapi kormányzati technikában éppen úgy változások történtek, mint a nagyobb célok eléréséhez szükséges eljárások megválasztásában. A fentebb már emlegetett trónöröklés akut ügye miatt mindezek az 1480-as évekre váltak különösképpen láthatóvá.

„Kárhuzatos újítások”

■ A Mátyás halála utáni első királyválasztó országgyűlésen tűnik fel ez, a fejezetnek címet adó kifejezés. Az arisztokraták mindenképp előtt azt kérték a frissen megválasztott II. Ulászlótól, hogy Mátyás ilyen jelzővel illetett újításait törölje el és az élet minden tekintetben térjen vissza a régi kerékvágásba.¹⁸ Mátyás kései uralmának megértéséhez tehát ezen kifogásolt sérelmek áttekintése hasznosnak tűnik.

1. A háborúhoz már a 15. században is sok pénz kellett, ezért a szokásos adókon felül Mátyás, az egyébként már uralkodását megelőzően is létező és elődei által is beszedett, rendkívüli hadiadó kivetését egyre többször rendeltette el az országgyűléssel. Beszédésükre kiemelt figyelmet és erőt fordított, akadt olyan esztendő, nem is egy, amikor a hadiadót legalább kétszer is beszedette. Az országgyűlést az 1480-as évekre, kis túlzással, adómegszavazási tanácskozássá degradálta, számuk láthatóan ritkult, egynémely diétán pedig az uralkodó részt sem vett. A rendi igények kérdése általában fel sem merült azokon, amit a nemesi társadalom joggal nehezményezett. Sérelem volt tehát a megnövekedett adó és az országgyűlés szerepének előnytelen változása.¹⁹

2. Mátyás, amikor politikai céljai úgy kívánták, különösen uralkodása utolsó harmadában, nagy számban adományozott birtokokat néhány kivételezett személynek, indított útjára ezáltal páratlan karriereket. Legkorábbi példája ennek a Szapolyai család egyedülálló felemelkedése. A királyság déli területéről, Pozsega megyéből származó köznemesi család oly sok más későbbi előkelőhöz hasonlatosan Hunyadi János szolgálatából indult,²⁰ de az igazi felemelkedés Mátyás időszakában történt meg. Szapolyai Imre 1458-ban még nem rendelkezett váruradalommal, ám évtizeddel később már a királyság öt legnagyobb birtokosa közé tartozott. Ugyanebbe a sorba illeszkedik a Jagelló-kor egyik legismertebb politikai szereplője, a jobbágy származású Bakóc Tamás győri, egri püspök, majd esztergomi érsek, utóbb főkancellár, bíboros és 1513-ban *papabilis* jelölt a konk-lávé. Ő volt, aki fiatalkorában, 1480 után egy évtizeden át Mátyás titkáráként-bizalmasaként működött, s így került az országos politika csúcsára, s tett szert hallatlan udvari befolyásra. Ebből eredő későbbi birtokszerzései alapozták meg az utóbb jelentőssé váló Erdődy család felemelkedését. Sérelem volt tehát a kegyencek túlzott támogatása, amit az országglakosok szemében Corvin János túlzott adományokkal való támogatása tetézett.²¹

3. Annak a Corvin Jánosnak, akit 1479/81-től Mátyás akkora már „hivatalosan” is utódjának nevezett meg (1479-ben megkapta a lipői hercegi címet), dacára törvénytelen származásának (édesanyja: Edelpöck Borbála Alsó-Ausztriából származó polgárleány volt²²), s ettől az esztendővel fogva lényegében minden je-

lentősebb, a koronára háramlott birtokot fiának adományozott, amivel kizárta az adományok köréből a „hagyományos” politikai szereplőket, arisztokratákat. Mindezzel ugyan elérte, hogy halálakor Corvin volt a királyság messze legnagyobb vagyonnal rendelkező világi birtokosa, ám meg is növelte „ellendrukkereinek” számát. Mindamellett nem csak ennyiben változtatta meg Corvin a mátyási adománypolitikát az 1480-as években. 1481-ben, 1483-ban és 1487-ben is nagy port felkavaró, az ország leghatalmasabb birtokosait érintő eseményekre került sor. Elsőként a Lakit Tűzok, a másodsorra a Perényiek, végül Alsólendvai Bánfi Miklós lettek királyi „konceptios” per és kisebb-nagyobb hadjárat, birtokelkobzás áldozatai. Ispánságaik és váruradalmaik egy részét Mátyás lefoglaltatta, s rövid úton Corvinnak adományozta, ami azt az üzenetet hordozta, hogy senki sem lehetett biztonságban, ha a király akaratával szemben vagy érdekeinek útjába áll. Sérelem volt tehát Corvin túlzott támogatása, az adományok elmaradása és az igazságtalan (vagy annak vélt) birtokfoglalások.²³

4. A legfőbb változás ugyanakkor az volt, hogy jelentősen leszűkült az a kör, akik részesedtek a legfontosabb politikai döntéshozatalból. A szakirodalom korábbi vonulata ezt nevezte az „autoriter” Mátyás korszakának. A királyi tanácsülések ritkultak, s az oda meghívottak köre csökkent.²⁴ Jól láthatóan Mátyás néhány nagy hatalommal felruházott és teljességgel megbízható, általa a hatalomba emelt báróra építette kormányzatát. Közéjük tartozott például Kinizsi Pál, aki a déli végváronalért és legalább tucatnyi megye katonai erejéért, Magyar Balázs, aki hol Szlavónia, hol Erdély igazgatásáért és határvédelméért felelt, Bátor István országbíró, aki később Erdély vajdája lett, vagy éppen Egervári László szlavón bán, aki ugyancsak a török elleni fronton látott el fontos feladatokat. Akad köztük természetesen régi arisztokrata család sarja is, de utóbbiak száma összeségében nem volt nagy.²⁵

Beatrix

■ A szakirodalom és a történeti köztudat a mai napig erőskezű királyt látott, s lát Mátyásban, ebben sohasem volt vita. Erre a határozott királyra a vélekedések szerint egyetlen személy volt képes érdemi befolyást gyakorolni, második felesége: Aragóniai Beatrix (királynéként: 1476–1490). Tudni vélték, véljük, hogy az asszony hatása volt Aragóniai János (1479–1485), majd a gyermek Estei Hippolit (1486–1497) esztergomi érseki kinevezése, az udvari etikett és szokások megváltoztatása, a reneszánsz elterjesztése. S egyáltalában – írták korábban – Beatrix egyenrangú hatalmi tényezőként tűnt fel Mátyás mellett, s akinek talán (máig makacsul élő, ám téves elképzelés szerint) köze lehetett a király halálához is.²⁶

Az újabb kutatások alapján ezek a vélemények nem megalapozottak. Kétségtelen tény, Beatrix érdemi változtatásokat hozott az udvar életében, de a politikai döntések zömének meghozatalára hatása nem volt, ahogyan általában a magyar és európai királynéknak sem. Meglehet, Mátyás inkább maga ismerte fel az itáliai feleségben és népes kíséretében rejülő kulturális megtermékenyítő, s ne hallgassuk el: reprezentációs lehetőséget. Az ugyanis nem tagadható, az all'antica művészet budai, visegrádi, majd vidéki megjelenéséhez köze volt a királynénak és környezetének.²⁷ Ugyanakkor a király egyházpolitikájában ennek már nincs nyoma. Aragóniai Jánossal a magyar szállal is rendelkező szentszéki képviselőt súlya nőtt, míg Hippolit kinevezésével a király közvetett befolyást

nyert a jelentős érseki bevételek felett, ami háborúi idején igencsak jól jött a kincstárnak.²⁸

Összegzésül kimondható, Beatrix politikai-hatalmi befolyása az ország működésére, a döntések meghozatalára elenyésző volt. Jellemző, hogy a klasszikusan királynéinak tekintett birtokok javát is csak 1484, Mátyás anyjának, Szilágyi Erzsébetnek a halála után vehette át, addig önálló (értsd: a királytól független) bevételekkel kevéssel rendelkezett.²⁹ Végezetül éppen emiatt – is – vethető el végérvényesen az a régi elgondolás, miszerint Beatrixnak köze lehetett Mátyás halálához. Egyrészt a király egészsége 1486 elejétől folyamatosan jól adatolhatóan romlott, tehát váratlan halálesetről a legkevésbé sem beszélhetünk.³⁰ Ám ennél fontosabb annak kimondása, hogy Beatrix hatalma és befolyása kizárólag férje életében érvényesült csupán. Mindezt a királyné 1490 utáni sorsa (Bakóc Tamás győri püspök által celebrált „hamis” házasság II. Ulászlóval, visszahúzó-dás unokaöccséhez Esztergomba, végül az országot elhagyni kényszerült) napnál világosabban bizonyítja.

Egyetlen speciális hatása mégis volt Beatrix érkezésének: Mátyás apósa, Ferdinánd/Ferrante nápolyi király révén óhatatlanul belekeveredett Itália szövényes hatalmi harcaiba, ahol a magyar királyoknak általában kevés szerencséje és még kevesebb keresnivalója volt, amint azt korábban Nagy Lajos itáliai működése is igazolta. Ezt bár Mátyás is érzékelte, és igyekezett belőle kimaradni, de ez nem ment maradéktalanul, 1481-ben például Otrantónál jelentős magyar hadak ségedkeztek a város visszavételénél.³¹

„Mehalt Mátyás, oda az igazság.” Az örökség

■ Mátyás nevéhez az újabb korban számtalan mese és monda tapadt, melyek közül a legtöbb a király igazságtevő voltát tette népszerűvé. Ezek persze nem saját korában, hanem zömében a török időkben, a 16. században keletkeztek, amely korszakkal összehasonlítva Mátyás országlása a mohácsi katasztrófa (1526), Buda eleste és az ország szétesése (1541) után fénykornak tűnt. Éppen ezért volt alkalmas személye és uralkodása arra, hogy a több részre szakad, s más-más politikai fennhatóság alá került magyarság egységtudatának kovászává váljon. Arról nem is beszélve, hogy az esetleges sérelmeket pedig az addig eltelt bő félszáz esztendő elhomályosította. Jellemző módon, Mátyásról saját korából efféle történetet egyet sem ismerünk.

Közvetlen utódai, a Jagellók számára egészen más örökség jutott. Meg kellett küzdeniük Corvin János hatalmas birtokvagyonából és a kezében tartott királyi jövedelmekből eredő ambícióival, ahogyan az általa felemelt Szapolyaiak működése is, mintegy „állam az államban” jegyeket mutatott. II. Ulászló sohasem térhetett ki e hatalmi tömbök befolyása elől uralkodása első éveiben. Uralkodása voltaképpen akkor vette teljes mértékben kezdetét, amikor 1494/95 fordulóján sereggel – Mátyáshoz hasonlóan, vaskézzel – fegyelmezte meg Újlaki Lőrinc herceget, amivel üzent az ország – részben épp Mátyástól „örökölt” – legnagyobb urainak: a királyi hatalom fölébe még ők sem nőhetnek.³²

Ha pedig zárásképpen egyetlen képpel kellene jellemeznünk Mátyás uralkodásának időszakát, akkor az általa felemelt arisztokraták 1490. évi, halálát követő időszakbéli viselkedésére érdemes utalni. Kinizsi Pál, Bátori István, Szapolyai István és társaik a király halála után rövid úton II. Ulászló táborában kötöttek ki. Természetesen számoltak a törökök és a Habsburgok reakcióival és esetleges tá-

madásával is (ahogyan az utóbbiak esetében ez be is következett), de nemcsak ezek motiválták őket, hanem a holt királyhoz és fiához való viszonyuk és eladig megszerzett tapasztalataik. A Hunyadi-ház következő tagját, Corvin Jánost nagybirtokos társuknak még csak el tudták fogadni, de apja habitusának és módszereinek ismeretében a trón közelében még véletlenül sem kívánták látni.³³

■ JEGYZETEK

1. Esterházy Péter: *Harmonia caelestis*. Bp., 2001. 9.
2. Például: <https://tte.hu/tanarok-es-diakok-kedvenc-tortenelmi-szemelyei/> (Megtekintés: 2025. május 12.)
3. Tisztában kell lennünk azzal, hogy a nem magyar ajkú történetkutatásnak is megvan a maga Mátyás-képe. Ebből néhány újabb munka messze a teljesség igénye nélkül: Jörg K. Hoensch: *Matthias Corvinus*. Diplomata, Feldherr und Mäzen. Graz-Wien-Köln, 1998, Borislav Grgin: *Počeci rasapa: kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska*. Zagreb, 2002, Antonín Kalous: *Matyáš Korvín. Uherský a český král*. Česká Budějovice, 2009, Tomáš Homofa: *Na vzostupe moci. Zahraničná politika Mateja Korvína v stredoeurópskom priestore v rokoch 1458–1471*. Bratislava, 2019, Marius Diaconescu: *Matia Corvin, românul de pe tronul Ungariei*. (<https://historia.ro/sectiune/general/matia-corvin-romanul-de-pe-tronul-ungariei-579286.html> – Megtekintés: 2025. május 2.)
4. Mátyás uralkodásáról az utóbbi időszakban megjelent két legfontosabb gyűjteményes kötet, számos alapvető és új eredményeket hozó tanulmánnyal: *Hunyadi Mátyás, a király. Hagyomány és megújulás a királyi udvarban 1458–1490*. Szerk.: Farbaky Péter, Spekner Enikő, Szende Katalin, Végh András. Bp., 2008, *Mátyás király emlékkönyv*. Szerk.: Bódvai András. Bp., 2019 (a továbbiakban: Mátyás 2019) – Rendelkezésre áll újabban az uralkodó tartózkodási helyeit időrendben tartalmazó adattár, az úgynevezett itinerárium is: Horváth Richárd: *Itineraria regis Matthiae Corvini et reginae Beatricis de Aragonia (1458–[1476]–1490)*. Bp., 2011. – A korszak forrásviszonyaira, azok fennmaradási arányaira: Horváth Richárd: *Mátyás király könyvei. A késő középkori forráspusztulás mértékéről*. Történelmi Szemle 55. (2023) 335–351.
5. Ennek középkori kézzel feljegyzett sorszáma: Nr. 1., azaz a családi levéltár *ab ovo* nem tartalmazott 1490-nél korábbi írott dokumentumot. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest. Diplomatai Levéltár 37592.
6. Mátyás király családjáról teljességre törekedve: Lupescu Radu: *A Hunyadiak származása*. In: Mátyás 2019. 13–31., újabban a család havasalföldi kapcsolataira: Nagy Levente – Szilágyi Emőke Rita: *Hollókötől Esztergomig. Új adatok az Oláh, a Hunyadi és a Drakula család genealógiájához*. Történelmi Szemle 65. (2023) 639–667.
7. Mátyás első modern, s máig használható életrajzírója, Fraknoi Vilmos sem tudott ennél többet: Fraknoi Vilmos: *Mátyás király 1440–1490*. Bp., 1890. 13–23., ahogyan legutóbbi monográfiusa is két rövid bekezdéssel lépett át a kérdésemre: Kubinyi András: *Mátyás király*. Bp., 2021. 19–20. – Szánokira újabban: Kristóf Ilona: *Egy lengyel humanista Magyarországon – Az elfeledett Szánoki Gergely*. Acta Acedemiae Paedagogicae Agriensis. Series Nova: De Rebus Societatis 23. (2006) 21–32.
8. „Mátyás a Hunyadi-ligának és a köznemesség támogatásának köszönhetette trónját. Ezért kezdetben a rendekkel egyetértésben kormányzott, és folytatnia kellett apja törökellenes politikáját. [...] Megkoronázása után a király egyre kevésbé vette figyelembe a nemesség érdekeit. Az országgyűléseken a saját akarátát kényszerítette a rendekre (pl. új adók). Az államigazgatás megreformálásakor a rendi hivatalok (pl. a királyi tanács) szerepének csökkentésére, az egyedül tőle függő hivatalok erősítésére törekedett.” Száray Miklós – Szabados György: *Történelem a középkorok számára* 9. Bp., 2024. 164.
9. A Szent Korona távollétére és annak politikai hátterére legújabban: Pálosfalvi Tamás: *Koronázástól koronázásig. A korona elrablása és hazatérése (1440–1464)*. In: *A Szent Korona hazatér. A magyar korona tizenegy külföldi útja (1205–1978)*. Szerk.: Pálffy Géza. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések) Bp., 2018. 125–165.
10. Erre az időszakra a legfrissebb kutatások eredményei: Pálosfalvi Tamás: *Mátyás, az ország koronázatlan királya (1458–1464)*. In: Mátyás 2019. 33–52. – Kunigunda/Katalinra lásd C. Tóth Norbert: *Mátyás király első felesége*. In: *Királynék a középkori Magyarországon és Európában*. Szerk.: Szóvák Kornél, Zsoldos Attila. Székesfehérvár, 2019. 115–131.
11. Legújabban: *Magyarország hadtörténete I. A kezdetektől 1526-ig*. Főszerk.: Hermann Róbert. Bp., 2017. 271–289., Tamás Pálosfalvi: *From Nicopolis to Mohács*. Leiden-Boston, 2018. 263–268.
12. Lásd az előző jegyzetben idézett hadtörténeti összefoglalást e kérdéshez is, továbbá: E. Kovács Péter: *Mátyás király és a nők*. In: Mátyás 2019. 141–145.

13. Veszprémi László: „*Reddidit amissum fugiens Germanus honorem*”. Az 1459-es körmendi ütközetek historiográfiájához. In: *Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére*. Szerk.: Csukovits Enikő. Bp., 1998. 319–325.
14. Neumann Tibor: *Két nádor és egy vajda, avagy a Szapolyaiak útja a királyi trónig*. In: *Egy elfeledett magyar királyi dinasztia: a Szapolyaiak. (Mohács 1526–2026. Rekonstrukció és emlékezet)* Szerk.: Fodor Pál és Varga Szabolcs. Bp., 2020. 13–45.
15. Nógrádi Árpád: *Menyit ér a kegyelemlevél?* In: *Honoris causa*. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére. Szerk.: Neumann Tibor és Rácz György. Bp., 2009. 235–249.
16. A lázadásól legújabbban: Tamás Pálosfalvi: *The Scythian Mars in Trouble: The 1471 Revolt against Matthias Corvinus*. In: *Rebellion in Medieval Europe, c. 1000-C. 1500*. Eds.: Adrian Jobson, Harriet Kersey, Gordon McKelvie. The Boydell Press, Woodbridge, 2025. 289–312., Tomáš Homola: *S kráľom alebo proti kráľovi? Sprisahanie voči Matejovi Korvínovi v roku 1471*. *Historický Časopis* 68. (2020) 221–246. – Gúti Országhoz fűződik a történet, melyet Bonfini őrzött meg számunkra. Eszerint, amikor hírért vette a zendülésnek, az alábbiakat mondta: „Azt beszélék, hogy Ország Mihály, ez a rendkívül eszes és rengeteg tapasztalata folytán nem ok nélkül bölcsnek tartott férfiú nemcsak a szívében, hanem a száján is vallotta: Akit a szent koronával koronázva látsz, imádd, szentséges királynak tekintsd és tiszteld, ha ökor volna is.” Antonio Bonfini: *A magyar történelem tizedei*. Ford.: Kulcsár Péter. Bp., 1995. 511.
17. Horváth Richárd – Neumann Tibor: *Ecsedi Bátor István. Egy katonabáró életpályája 1458–1493*. Bp., 2012. 34–36.
18. „Hogy Magyarországot az alája vetett többi országokkal, tartományokkal, és a főpap urakat meg bárókat, az összes egyházakat és egyházi személyeket, valamint a nemeseket és városokat, úgy szintén ez ország többi alattvalóit és lakosait régi jogaikban, kiváltságaikban, mentességeikben, szabadságaikban és jóváhagyott szokásaikban, a melyekben tudniillik a néhai megdicsőült királyok megtartották és a melyeknek birtokában és élvezetében voltak, meg fogjuk tartani, úgy hogy (a mint az említett néhai Mátyás király úr tette) az ő ártalmukra és elnyomásukra, valamint e régi szokásaik ellenére, bármely keresett szín alatt, éppenséggel semmi újításokat sem fogunk behozni, azokat pedig, a melyeket a néhai igen dicső Mátyás király úr hozott be, el fogjuk törölni; adót, vagy egy forintos taksát semmi esetre sem fogunk követelni, hanem meg kell elégednünk a régi, törvényes, rendes és szokásos királyi jövedelmekkel.” Magyar Törvénytár I. (1000–1526) (Corpus Juris Hungarici I.) Összeállította, fordította és szerkesztette: Nagy Gyula, Kolosvári Sándor, Óvári Kelemen, Márkus Dezső. Bp., 1899. 473–474.
19. Kubinyi András: *Mátyás király*. i. m. 98–101. – A középkori magyar országgyűlések történetére újabban: Fazekas István – Gebei Sándor – Pálosfalvi Tamás: *Rendi országgyűlések a Magyar királyságban a 18. század végéig*. Bp., 2020. 13–176.
20. E csoport jelentőségére legújabbban: Pálosfalvi Tamás: *Hunyadi-familiárisok Mátyás király udvarában*. In: „*Királyi házunk népe*”. *Királyi és királynéi udvartartás a középkor végén*. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések) Szerk.: Neumann Tibor. Bp., 2024. 147–183.
21. A Szapolyaiakra: Neumann Tibor: *Két nádor és egy vajda* i. m. passim. – Bakóc Tamáshoz: Horváth Richárd: *Egy kevéssé ismert évtized. Bakóc Tamás Mátyás király udvarában 1480–1490*. In: *Bakóc Tamás emlékezete*. Tanulmányok halálának 500. évfordulójára. (Bibliotheca Collegii Professorum Hungarorum. Classis Philosophica) Szerk.: C. Tóth Norbert és Neumann Tibor. Bp., 2024. 40–68.
22. Ritoókne Szalay Ágnes: *Borbála*. In: „*Nympha super ripam Danubii*.” Tanulmányok a XV–XVI. századi magyarországi művelődés köréből. (Humanizmus és reformáció 28.) Bp., 2002. 121–133.
23. Neumann Tibor: *Hercegek a középkor végi Magyarországon*. In: *Hercegek és hercegségek a középkori Magyarországon*. Szerk.: Zsoldos Attila. Székesfehérvár, 2016. 101–105. – A Bánfi, Perényi, Laki Tűz esetekből csupán egyetlen példa: Tringli István: *Az 1481. évi szlavóniai közgyűlés*. In: *Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére*. Szerk.: Csukovits Enikő. Bp., 1998. 291–317. – Jellemző a korszellemre, amikor 1482-ben Egervári László szlavón bán egyik levelében, ahogy ma mondanánk, „magánúton” figyelmezteti Kapitánfi András vicebánt, hogy ne próbáljon szembefordulni Mátyással, mert „a királyi felséggel még a hatalmasoknak is veszélyes vitába szállniuk.” Pálosfalvi Tamás: *Igazságos volt-e Mátyás király?* In: *Mitoszaink nyomában*. Szerk.: Kovács Kiss Gyöngy. Kvár, 2013. 94.
24. A kutatás mai állása szerint 1458 és 1464, a koronázása közötti időszakból 11 db. igazolt tanácsülést ismerünk. 1465–1479 között 12 darabot, míg Mátyás utolsó évtizedéből mindösszesen hatot. Kubinyi András: *Bárók a királyi tanácsban Mátyás és II. Ulászló idején*. Századok 122. (1988) 197–198.
25. Kubinyi András: *Mátyás király* i. m. 96–105.

26. Beatrix máig egyetlen magyar nyelvű életrajzírója önálló „Uralkodótárs” című fejezetcímet adott ezen időszak bemutatásának: Berzeviczy Albert: *Beatrix királyné*. Bp., 1908. 193–317. – Beatrixhoz és az uralkodó halálához: Horváth Richárd: *Mátyás gyilkosa: Aragóniai Beatrix?* Korkunk. Harmadik folyam, XXXV/5. (2024. május) 102–112.
27. Mikó Árpád: *A reneszánsz Magyarországon*. Bp., 2009. passim.
28. Horváth Richárd: *A „mérgező” Beatrix. Egy oklevél formuláról, s általa a királyné hatalmi helyzetéről a Mátyás-korban*. In: *Királynék a középkori Magyarországon és Európában*. Szerk.: Szovák Kornél, Zsoldos Attila. Székesfehérvár, 2019. 133–171.
29. Kuffart Hajnalka: *Beatrix királyné anyagi helyzete Mátyás király uralkodása idején*. In: *Kapocs, érme, rovás. Gazdaság- és várostörténeti tanulmányok a magyar középkorról*. Szerk.: Kádas, István; Weisz, Boglárka. Bp., 2024. 143–199.
30. Mátyás 1486-os év eleji szélütésére vonatkozó új adata lásd: Kuffart Hajnalka: *A dühöngő király – Hunyadi Mátyás első szélütése (1486)*. (<https://tti.abtk.hu/kutatasok/lendulet/kozepkori-gazdasagtortenet/havi-szines/a-duhonggo-kiraly>) Megtekintés: 2025. május 14.
31. Veszprémy László: *Magyar vonatkozású források Otranto ostromáról (1480-81)*. *Hadtörténelmi Közlemények* 103 (1990) 105–112.
32. Fedeles Tamás: *A király és a lázadó herceg. Az Újlaki Lőrinc és szövetségesei elleni királyi hadjárat (1494–1495)*. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 27.) Szeged, 2012.
33. Az 1490 tavaszától induló trónharcokra: Neumann Tibor: *Békekötés Pozsonyban – országgyűlés Budán. A Jagelló–Habsburg kapcsolatok egy fejezete (1490–1492) (Első közlemény)*. *Századok* 144. (2010) 335–372., valamint Uő.: *Békekötés Pozsonyban – országgyűlés Budán. A Jagelló–Habsburg kapcsolatok egy fejezete (1490–1492) (Második közlemény)*. *Századok* 145. (2011) 293–347.

